

Ярименчик Олександр

студент

Західноукраїнський національний університет

ПЕРЕДУМОВИ ТА ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ

Цифрова економіка створює нові продукти, формує нові потреби, а швидкість і обсяг отримання інформації збільшуються з кожним днем. Всі ці процеси відкривають значні можливості для створення і розвитку бізнесу, заснованого на нових технологічних рішеннях або бізнес-моделях, які не застосовувалися раніше. На сучасному етапі розвитку світової економіки все більше уваги приділяється цифровим технологіям та електронному бізнесу. Сюди спрямовуються інвестиційні потоки та тут накопичуються людські та фінансові ресурси світу.

Ідеї «цифрової економіки» з'явилися у 1994 р. і були визначені Доном Тапскоттом у його праці «Цифрова економіка: потенціал та небезпеки в епоху міжнародних інформаційних мереж». За його формулюванням, цифрова економіка – це економіка, що заснована на цифрових комп'ютерних технологіях [19, р. 29].

Одним з перших термінів, яким описували трансформаційні зрушення в світовій економіці, був термін «електронна економіка» (в 1995 р. його вжив Ніколас Негропonte), що згодом здобув назву «цифрова економіка».

В процесі деталізації та зміни деяких економічних процесів станом на сьогоднішній день категорія «електронна економіка» має дві складові: Інтернет-економіка (середовище для ведення електронного бізнесу) та «цифрова економіка» - де відбувається виробництво, обмін, розподіл та споживання «електронного товару», а розрахунки проводяться за допомогою електронних грошей [6].

Поняття «цифрової економіки» має значну кількість трактувань та визначень, оскільки науковці не дійшли єдиного бачення в цьому питанні, як не існує єдиного формулювання її сутності. Так, саме поняття «цифрової економіки» часто ототожнюють із поняттями інформаційної економіки, економіки даних, нової економіки, сектора цифрової економіки, сфери цифрової економіки, веб-економіки чи інтернет-економіки. Проте таке ототожнення, на нашу думку, не має достатньої теоретико-концептуальної аргументації, а кожне із зазначених визначень несе власне змістовне навантаження.

Цифрова економіка (англ. *Digitaleconomy*) – економіка, що базується на цифрових комп'ютерних технологіях. Цифрову економіку також іноді називають інтернет-економікою, новою економікою, або веб-економікою.

В. Апалькова [2, с. 13] вважає, що «цифрова економіка» – це економіка, що застосовує цифрові технології та є найважливішим двигуном впровадження інновацій і забезпечення конкурентоспроможності та ефективного розвитку.

М. Руденко [17, с. 63] стверджує, що «цифрова економіка» з наукової точки зору – це процес еволюції економічних, соціальних, виробничих, техніко-технологічних, організаційних, управлінських та інших суспільних відносин і зміни суб'єктно-об'єктної орієнтованості, що пов'язана з розвитком цифрових технологій; з практичного підходу – як механізм зміни існуючої моделі ведення бізнесу з метою отримання конкурентних переваг, підвищення ефективності.

Основною метою цифровізації економіки науковці визначають перебудову виробництва, зростання гнучкості та пристосованості до змін ринкових умов, що забезпечуватиме зростання конкуренто-спроможності держави у світі цифрових технологій [17, с. 62].

За оцінками науковців світова цифрова економіка досягає повноліття. Інтернет викликав третю хвилю капіталізму, що проявляється у переході від поведінки споживачів до нових бізнес-моделей на глобальному ринку. Мобільність, хмарні обчислення, бізнес-аналітика та соціальні медіа утворюють підґрунтя цього зсуву, який відбувається як в розвинених країнах, так і в країнах, що розвиваються.

Актуальним сьогодні є глобальний тренд цифрової світової економіки, що вступає в активну фазу свого розвитку. У розвинених державах світу концепцію «Індустрія 4.0» та розроблення цифрових технологій відбувається як на державному, так і на корпоративному рівні, почали масово удосконалювати державні програми й стратегії підприємництва. Практичний аспект розв'язання цих

питань на просторовому рівні досить швидко актуалізується, що є відповіддю на глобалізаційні виклики [18].

Структура цифрової економіки складається із трьох основних компонент: інфраструктури електронного бізнесу, що включає обладнання, мережі, програмне забезпечення, комунікації та ін.; електронного бізнесу, що полягає в здійсненні основних бізнес-процесів із застосуванням мережі Інтернет; електронної комерції, що забезпечує реалізацію товарів та послуг із застосуванням мережі Інтернет. Розбудова та збалансованість основних компонент структури сектора цифрової економіки, таких як: інфраструктура мереж, системи, технічні, технологічні та програмні засоби, дозволяє забезпечувати активне впровадження бізнес-процесів та здійснювати управління виробничими, маркетинговими, фінансовими та іншими процесами із застосуванням цифрових технологій; прискорювати та оптимізувати їх впровадження та значною мірою підвищувати їх ефективність та продуктивність, нарощувати частку високотехнологічного виробництва в структурі ВВП країни. Водночас формування та функціонування цифрової інфраструктури та впровадження електронного бізнесу приведе до зростання обсягів використання електронної комерції та, відповідно, до зростання економічної ринкової активності як виробників, суб'єктів ринкових відносин, так і покупців; змінить суспільно-економічні засади функціонування внутрішнього ринку; приведе до зростання ринкової інтеграції та глобалізації.

Сучасні економічні умови стимулюють інвестиції в цифрові перетворення, тому що ринки, що розвиваються намагаються нарощувати свій попит на технології, щоб стимулювати подальше зростання, а розвинені ринки - шукають нові способи скорочення витрат і впровадження інновацій. Це стає «колом розсудливості і зростання»: цифрові технології виступають драйвером споживчого попиту і доходів, освіти і професійної підготовки, а також ефективного використання капіталу і ресурсів, що призводить до збільшення економічного зростання, особливо на ринках, що розвиваються [20].

Цифрова економіка є сучасним типом господарювання, що характеризується переважною роллю даних і методів управління ними як визначального ресурсу у сфері виробництва, розподілу, обміну та споживання. Прискорення цифровізації економіки України, яке стимулюється державою, має найближчого часу позитивно вплинути на її економічний розвиток та ефективність, але для цього потрібні не лише законодавчі ініціативи, але й наукове обґрунтування [7, с.84].

У Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки, схваленої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 року № 67-р, під цифровою економікою розуміють «діяльність, в якій ключовими факторами виробництва є цифрові (електронні, віртуальні) дані – як числові, так і текстові. Цифрова економіка базується на інформаційно-комунікаційних та цифрових технологіях, швидкий розвиток та поширення яких вже сьогодні впливають на традиційну економіку, трансформуючи її від економіки, що споживає ресурси, до економіки, що їх створює» [13].

У Концепції зазначаються принципи цифровізації на державному рівні: рівний доступ кожному громадянину до послуг, інформації та знань, що надаються на основі інформаційно-комунікаційних і цифрових технологій; направленість на відтворення переваг у різноманітних сферах суспільного життя; підвищення ефективності, продуктивності та конкурентоздатності від використання цифрових технологій формується дієвість механізму економічного зростання; підтримки розвитку засобів масової інформації та інформаційного суспільства; направленість на глобалізаційне співробітництво з метою інтеграції України до ЄС, виходу на європейський і світовий ринок; стандартизація є чинник успішної реалізації та основа цифровізації; супроводження підвищення рівня довіри й безпеки; об'єкт комплексного та фокусного державного менеджменту [13].

План заходів щодо реалізації Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки містить наступні напрями: законодавчо-нормативне, організаційне та методичне забезпечення; пріоритетні напрями цифрової економіки; перспективи розвитку експорту цифрових технологій; цифровий розвиток пріоритетних сфер життєдіяльності; опанування цифрових компетенцій та навичок населення; розбудова цифрових інфраструктур.

Концепція розвитку цифрової економіки України: формує підґрунтя розвитку цифрової економіки в Україні; формулює принципи державної політики щодо цифровізації; визначає пріоритетні завдання на найближчі три роки; запроваджує ініціативи щодо розбудови цифрових інфраструктур та подолання

«цифрового розриву»; розвиває цифрові навички громадян та, відповідно, освіти у цій сфері; стимулює розвиток цифрових технологій та створення високотехнологічних виробництв; визначає критичні сфери для реалізації проєктів цифрових трансформацій національного масштабу [13].

Серед українських міст лідером у сфері цифровізації є м. Львів, адже має Програму цифрового перетворення м. Львова на 2016-2020 роки. Мета програми – досягнення міжнародних стандартів надання управлінських і комунальних послуг, відкритості та доступності влади міста, ефективності управління господарством міста, користуючись інформаційними технологіями у всіх сферах життєдіяльності міста [18].

В Одеській області існує стратегічний план «Розумний регіон» як засади для запровадження регіональної політики підтримки конкурентоспроможності та інновацій шляхом розроблення моделі «розумного регіону» на основі «розумної спеціалізації», регіонального й транскордонного співробітництва, розвитку кластерів і регіональних інноваційних систем, зокрема в межах Чорноморського регіону. Розумний регіон, за візією регіональної влади – це політика просування сталого зростання на основі відкритого відбору пріоритетів господарської діяльності, які мають високий трансформаційний потенціал для економіки, врахування й використання місцевих переваг і мобілізація місцевих економічних гравців як основних суб'єктів економічних змін [11].

Відбулася презентація проєкту «Цифрове перетворення Харківської області» у м. Харкові. Проєкт передбачає «проведення освітніх семінарів, підвищення присутності на карті Google, розроблення веб-сайтів і функціональних карт, створення візуальних 3D-турів, поліпшення місцевої екосистеми завдяки розробленню платформи із зручним онлайн-сервісом для сповіщення державних органів про екологічні проблеми і т.ін.» [10].

Місцева влада Миколаєва презентувала проєкт «Розумний регіон», відповідно де зазначила, що «...розумний регіон – це комплект взаємоінтегрованих веб-сервісів, аналітично-інформаційних систем, апаратна частина, яка стане платформою для впровадження подальшої автоматизації в різних галузях життєдіяльності регіону і кожної громади, міста та області. Це не просто реєстр, це платформа, на якій бізнес і влада можуть здійснювати постійні комунікації» [9].

Більшість досліджень показують, що Україна займає перше місце серед європейських країн й четверте місце у світі за обсягом грошових потоків і кількістю функцій, що виконуються на цифрових робочих платформах, IT-фрілансі. О.Є.Кузьмін і Н.Ю.Солярчук зазначають, що «фрілансери – це незалежні висококваліфіковані працівники, які не перебувають у штаті організацій, а самостійно надають послуги замовникам завдяки використанню інформаційно-комунікаційних технологій, без укладання довгострокового трудового договору [8, с.376].

Цифрова економіка регулюються на рівні держави. Одним з важливих інструментів державної регулюючої політики для впливу на розвиток технологій є формування системи пріоритетних напрямів інноваційної діяльності. Законом України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності» на період 2011-2021рр. встановлено сім стратегічних пріоритетних напрямів, кожен з яких деталізується через середньострокові пріоритетні напрями інноваційної діяльності загальнодержавного значення (2012-2016рр., 2017-2021рр.). У контексті цифровізації національної економіки важливим є стан реалізації третього й сьомого стратегічних пріоритетних напрямів: 3–освоєння сучасних технологій виробництва матеріалів, їх оброблення і з'єднання, побудова індустрії наноматеріалів; 7–розвиток сучасних інформаційних, комунікаційних технологій, нанотехнології та робототехніки. Аналіз стану інноваційної діяльності та діяльності у сфері трансферу технологій в Україні показав [12], що у 2018 р. порівняно з 2016р. фінансування на загальнодержавному рівні третього стратегічного пріоритетного напрямку зросло майже у три рази, враховуючи, що фінансувались усі вісім середньострокових пріоритетних напрямів; сьомого – у сім разів, однак з восьми середньострокових пріоритетних напрямів фінансувались чотири у 2016р., три – у 2017р., чотири – у 2018 р. Проте згідно з аналітичними довідками Міністерства освіти і науки [15; 16] у 2017 р. порівняно з 2016р. майже у сім разів знизилось фінансування третього стратегічного пріоритетного напрямку на регіональному рівні та у 15разів зросло фінансування сьомого пріоритетного напрямку: 93% припадало на 7.2–розвиток систем інтелектуального моделювання для розв'язання задач у галузях економіки; освіти; біології та медицині; обороноздатності держави; робототехніки та складних техногенних систем; управління складними об'єктами в екології,

решта на 7.1–впровадження новітніх інформаційних технологій, зокрема гід-систем і хмарних технологій, комп'ютерних навчальних систем, систем електронного бізнесу; розвиток інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури, решта шість середньострокових пріоритетних напрямів залишались поза увагою. Зазначені дані свідчать про нерівномірність й диспропорційність інноваційного розвитку регіонів, активізацію саме у комерційно вигідних напрямках. Для подолання цього дисбалансу доцільним є втручання держави через розроблення й реалізацію програм і проєктів у всіх виокремлених пріоритетних напрямках.

Також, Україна є лідером серед європейських країн через використання цифрових платформ, зокрема через фінансування й виконання окремих завдань. Оцінити загальні капіталовкладення в цифрові платформи досить важко, однак розглянути за основними функціональними ознаками можливо.

Серед найбільших цифрових платформ походження з України визначено: Freelancehunt.com (програмування, дизайн/арт, аудіо/ відео, оптимізація (SEO/SMM), архітектура та інженерія, мобільні додатки, адміністрування, аутсорсингу та консультації, переклади, робота з текстами), Kabanchik.ua (набір, введення даних, копірайт, наповнення контентом сайтів, створення презентація, розроблення веб-та мобільних додатків, дизайн, реклама в інтернеті, веб-дизайн, тощо), Freelance.ua (3D-графіка, анімація, мистецтво, архітектура / інтер'єр, аудіо / відео, аутсорсинг та консалтинг, дизайн, інжиніринг, управління, мобільні додатки, навчання та консультування, реклама (SEO, SMM), переклад, поліграфія, програмування, розроблення веб-сайтів, реклама та маркетинг, мережі й інформаційні системи, тексти, флеш, фотозйомка). Однак, українці використовують для роботи і інші платформи Upwork.com (США), Freelance.ru, Fl.ru, Weblancer.net (Росія), Freelancer.com (Австралія) [1].

На даний час в Україні створено 18 ІТ-кластерів (в т.ч. 12 активно функціонуючих), що розміщені в Києві, Львові, Харкові, Одесі, Дніпрі, Вінниці, Луцьку, Івано-Франківську, Коломиї, Конотопі, Запоріжжі, Маріуполі, Миколаєві, Тернополі, Хмельницькому, Чернігові, Черкасах та Чернівцях.

Отже, серед головних переваг цифровізації залишається значне майбутнє перспективне капіталовкладення, що принесе сумарний економічний ефект. Однак, головна проблема, що стримує розвиток цифровізації в Україні є недосконалість цифрова інфраструктура. Серед визначальних питань, що погіршують ситуацію з цифровою інфраструктурою є: низький рівень покриття території країни, відсутність окремих цифрових інфраструктур, нерівний доступ громадян до інформаційних технологій та нових можливостей. Отже, перед українським суспільством постає глобальний виклик перебудови цифрової інфраструктури.

Список використаних джерел

1. Алексинська М., Бастракова А. Харченко Н. Зайнятість через цифрові платформи в Україні. Проблеми та стратегічні перспективи. 64 с.
2. Апалькова В. В. Концепція розвитку цифрової економіки в Євросоюзі та перспективи України. Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Менеджмент інновацій». 2015. № 4. С. 9–18.
3. Белінська, Вікторія. Організація обліку в умовах цифрових трансформацій [Текст] / Белінська Вікторія, Белова Ірина // Перспективи розвитку освіти, науки і бізнесу в глобальному середовищі: матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф. [м. Тернопіль, 23 жовт. 2020 р.] / редкол. : П. Р. Пуцентейло, Р. Ф. Бруханський, Г. Л. Монастирський [та ін.]. Тернопіль : ЗУНУ, 2020. С. 174-178.
4. Белова Ірина. Передумови виникнення штучного інтелекту [Текст]. Вектори розвитку науки і бізнесу в глобальному середовищі: тренди та перспективи : матеріали Національної науково-практичної конференції [Тернопіль, 7 листопада 2019 р.] / редкол. : П. Р. Пуцентейло, Р. Ф. Бруханський, Н. П. Чорна [та ін.]. Тернопіль : ТНЕУ, 2019. С. 18-21.
5. Бруханський, Руслан Блокчейн vs розподілений реєстр [Текст] / Руслан Бруханський // Цифрова економіка: тренди та перспективи: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції [м. Тернопіль, 25 жовтня 2018 р.] / редкол. : П. Р. Пуцентейло, Б. О. Язлюк, Р. Ф. Бруханський [та ін.]. Тернопіль : ТНЕУ, 2018. С. 51-53.

6. Войнаренко М. П. Мережеві інструменти капіталізації інформаційно-інтелектуального потенціалу та інновацій/ М. П. Войнаренко, Л. В. Скоробогата. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2015. № 3. Т. 3. – С. 18-24.
6. Каргін Б.Б. Впровадження інноваційних інформаційних технологій у діяльність промислових підприємств: дис...канд. екон. наук / ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет». Маріуполь, 2019. 242 с.
7. Кузьмін О. Є., Солярчук Н. Ю. Фріланс та загальна характеристика фрілансера. Науковий вісник НЛТУ України: зб. наук.-техн. пр. 2012. Вип. 22.7. С. 375-380.
8. Миколаївська міська рада: сайт. 2019. URL:<https://mkrada.gov.ua>
9. Моцицька Т.О. Визначення ролі регіональних територіальних підсистем у системі національної економіки. Науковий Вісник Херсонського національного університету. 2015. Вип.14част.3. С. 100-102, с.101
10. Одеська обласна державна адміністрація: сайт. 2019. URL: www.oda.odessa.gov.ua
11. Писаренко Т. В., Кваша Т. К., Рожкова Л. В., Паладченко О. Ф., Богомазова В. М., Молчанова І. В., Березняк Н. В. Стан інноваційної діяльності та діяльності у сфері трансферу технологій в Україні у 2018 році: аналітична довідка. К.: УкрІНТЕІ, 2019. 80 с.
12. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації: документ 67-2018-р., чинний, поточна редакція: прийняття від 17 січня 2018 року. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80>.
13. Пуцентейло, Петро Цифрова економіка як новітня парадигма реконструкції традиційної економіки [Текст] / Петро Пуцентейло // Цифрова економіка: тренди та перспективи: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції [м. Тернопіль, 25 жовтня 2018 р.] / редкол. : П. Р. Пуцентейло, Б. О. Язлюк, Р. Ф. Бруханський [та ін.]. Тернопіль : ТНЕУ, 2018. - С. 109-112
14. Реалізація середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності в регіонах України у 2016 році: аналітична довідка. Київ, 2018. 78 с. Міністерство освіти і науки України: сайт. URL: <https://mon.gov.ua/ua/nauka/innovacijna-diyalnist-ta-transfer-tehnologij/analitichni-materiali>
15. Реалізація середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності в регіонах України у 2017 році: аналітична довідка. Київ, 2018. 84 с. Міністерство освіти і науки України: сайт. URL: <https://mon.gov.ua/ua/nauka/innovacijna-diyalnist-ta-transfer-tehnologij/analitichni-materiali>
16. Руденко М. В. Цифровізація економіки: нові можливості та перспективи. Економіка та держава. 2018. № 11. С. 61–65.
17. Федулова Л. І. Цифрова трансформація (цифровізація) регіонів України. Аналітична записка. 2019. 16 с. URL: academy.gov.ua/pages/dop/198/files/4ba4c1b4-cefe-4f27-b58b-3aee7c8cf152.pdf
18. Tapscott D. The Digital Economy: Promise and Peril in the Age of Networked Intelligence. New York ; Monreal : Mc-Graw Hill, 1995. 432 p.
19. The New Digital Economy. How it will transform business./ Oxford Economics. //A research paper produced in collaboration with AT&T, Cisco, Citi, PwC & SAP.-[Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://myclouddoor.com/whitepapers/The-New-Digital-Economy.pdf>.